

**DR KONRAD MATYJASZEK LAUREATEM KONKURSU
IM. INKI BRODZKIEJ-WALD**

Dr Konrad Matyjaszek został laureatem konkursu im. Inki Brodzkiej-Wald. Tytuł nagrodzonej pracy – a jednocześnie obronionego w 2017 roku w Instytucie Slawistyki Polskiej Akademii Nauk doktoratu – to *Produkcja „przestrzeni żydowskiej” w miastach dawnej i współczesnej Polski*. Promotorkami pracy były dr hab. Irena Grudzińska-Gross, prof. IS PAN, oraz dr Elżbieta Janicka.

W tym roku nagrody w Konkursie zdobyły aż cztery prace z dziedziny humanistyki, dotyczące współczesności. Konkurs jest częścią Funduszu Wieczystego, który upamiętnienia profesor Alinę „Inkę” Brodzką-Wald. Jego celem jest promowanie wybitnych prac humanistycznych.

Informujemy również, że jury VIII Konkursu im. Majera Bałabana na najlepsze prace magisterskie i doktorskie o Żydach i Izraelu, pod przewodnictwem prof. Andrzeja Żbikowskiego, przyznało dr. K. Matyjaszkowi III nagrodę w kategorii prace doktorskie. Przy ocenie brano pod uwagę merytoryczną wartość pracy oraz nowatorstwo w ujęciu tematu.

(Źródło: <https://www.facebook.com/instspan/posts/1760633614024224> oraz www.jhi.pl/blog/2018-07-02-rozstrzygniecie-viii-konkursu-im-majera-balabana).

Dr Konrad Matyjaszek jest architektem i kulturoznawcą, absolwentem University of Edinburgh (kierunek – badawcze studia architektury) i Politechniki Krakowskiej (kierunek – architektura i urbanistyka). W IS PAN zajmuje się badaniami przestrzeni miejskich i analizą dyskursu w odniesieniu do miasta, jak również badaniami dyskursów antysemityzmu, narracji tożsamości zbiorowych oraz dyskursów miejskiej nowoczesności.

**DR HAB. NICOLE DOŁOWY-RYBIŃSKA
JAKO EKSPERTKA W RADZIE EUROPY**

Dr hab. Nicole Dołowy-Rybińska, prof. IS PAN, wzięła udział w konferencji „Minorities and Minority Languages in a Changing Europe” zorganizowanej przez Radę Europy w ramach prezydencji Chorwacji, z okazji 20-lecia istnienia Konwencji Ramowej o Ochronie Mniejszości Narodowych oraz Europejskiej Karty Języków Regionalnych lub Mniejszościowych.

Przez dwa dni, 18 i 19 czerwca 2018 roku, przedstawiciele i przedstawicielki rządów wielu państw Europy, członkowie i członkinie Komitetu Doradczego Konwencji Ramowej oraz Komitetu Ekspertów Karty Języków oraz zaproszeni eksperci i ekspertki dyskutowali w Strasburgu o dotychczasowych osiągnięciach wynikających z wejścia w życie zapisów dotyczących mniejszości i ich języków, problemach związanych z ich aplikacją oraz wyzwaniach na przyszłość.

Nicole Dołowy-Rybińska na konferencji w Strasburgu. Fot. D. Hicks

Obrady koncentrowały się wokół kwestii związanych z politycznymi, społecznymi i technologicznymi zmianami, które wpływają na sytuację mniejszości narodowych i języków mniejszościowych, oraz tego, jak mechanizmy monitorujące Konwencję Ramową i Kartę Języków powinny uwzględniać te zmiany. Zastanawiano się nad rolą i kształtem polityk językowych i edukacyjnych wobec mniejszości. Dyskutowano, czy i jak wielojęzyczne społeczeństwa mogą zachować równowagę między prawami językowymi i prawami mniejszości a promocją języków państwowych. ➤

Omawiano wyzwania i możliwości, które otwierają się przed językami mniejszościowymi w związku z digitalizacją i jej rolą w nauczaniu, używaniu w życiu publicznym i urzędach tych języków. Głównym celem konferencji było wsparcie Komitetu Ministrów Rady Europy w refleksji nad tym, w jaki sposób mechanizmy monitorowania dwóch konwencji mogą zostać wzmocnione, aby efektywnie odpowiadać na omawiane podczas konferencji zagadnienia.

Konferencję otworzyli sekretarz generalny Rady Europy, Thorbjørn Jagland, wicepremier i minister spraw zagranicznych i europejskich Chorwacji, Marija Pejčinović Burić, przewodnicząca Komitetu Ekspertów Europejskiej Karty Języków Regionalnych lub Mniejszościowych, Vesna Crnić-Grotić oraz Edita Žiobienė, przewodnicząca Komitetu Doradczego Konwencji Ramowej o Ochronie Mniejszości Narodowych. Po oficjalnym otwarciu konferencji głos zabrała Josephina Skerk, przedstawicielka Parlamentu Samów, która opowiedziała o swojej wspólnotce, walce o zachowanie i rewitalizację języka oraz zmianach, które zachodzą wraz z nowymi technologiami. W kolejnym panelu przedstawiciele i przedstawicielki rządów Węgier, Albanii, Armenii, Czarnogóry, Rumunii i Serbii opowiadali o wdrażaniu w ich krajach przepisów konwencji. Następny panel poświęcony był roli Rady Europy w zapewnieniu międzynarodowej ochrony praw mniejszości. Dzień został zamknięty pasjonującą dyskusją prowadzoną przez przedstawicieli i przedstawicielki organizacji pozarządowych zajmujących się prawami mniejszości i prawami językowymi.

Drugi dzień konferencji rozpoczął się panelem dotyczącym języków mniejszościowych i edukacji w społecznościach wielojęzycznych. Przedstawiono problemy, z którymi mierzą się mniejszości i rządy w Holandii, dolinie Aosty we Włoszech, na Łotwie i w Austrii. Panel „Języki mniejszościowe 2.0. – digitalizacja i nowe technologie” prowadziła Elin Haf Gruffydd Jones, dyrektorka Mercator Institute for Media, Languages and Culture Uniwersytetu Aberystwyth w Walii. Dyskusję rozpoczął Jarmo Lainio z Uniwersytetu Sztokholmskiego, który przedstawił problemy i wyzwania związane z rozwojem nowych technologii i brakiem odnoszących się do niej odpowiednich regulacji w Europejskiej Karcie Języków.

Nicole Dołowy-Rybińska z Instytutu Slawistyki Polskiej Akademii Nauk opowiedziała o współczesnych praktykach językowych i kulturowych młodych ludzi należących do mniejszości językowych Europy oraz o tym, jak w świecie „cyfrowych tubylców” (*digital natives*) rzeczywistość wirtualna przeplata się z realną. Nicole Dołowy-Rybińska zauważyła, że nowe praktyki wymagają podwójnego wsparcia ze strony państw: odpowiednich regulacji oraz finansowania rozwoju odpowiednich rozwiązań technologicznych, które umożliwiłyby używanie języków mniejszościowych przez ludzi w każdej sferze ich życia. Maimu Berezkina, reprezentująca Norweski Departament e-Zdrowia, opowiadała o wprowadzanych przez ostatnie lata technologicznych rozwiązaniach umożliwiających mniejszości Samów w Norwegii używanie języka mniejszościowego przez Internet w kontaktach ze służbami publicznymi. Na końcu Olga Kazakevich z Uniwersytetu Moskiewskiego opowiadała, jak społeczności Rosji posługujące się najbardziej zagrożonymi, często funkcjonującymi jedynie w formie ustnej, językami wykorzystują nowe technologie w celu ochrony własnego dziedzictwa językowego. ►

Nicole Dołowy-Rybińska na konferencji w Strasburgu. Fot. D. Hicks

Na zakończenie przedstawiono raport z przebiegu konferencji, przygotowany przez Philippe'a Boillata, sprawozdawcę konferencji oraz jednego z twórców Konwencji Ramowej o Ochronie Mniejszości Narodowych oraz Europejskiej Karty Języków Regionalnych lub Mniejszościowych, który zostanie przekazany Komitetowi Ministrów Rady Europy.

(Oprac. N. Dołowy-Rybińska)

Dr hab. Nicole Dołowy-Rybińska, prof. IS PAN, kulturoznawczyni i socjolingwistka, wiceprzewodnicząca Akademii Młodych Uczonych PAN. Zajmuje się problematyką języków i kultur mniejszościowych w Europie. Autorka kilku monografii (m.in. „Nikt za nas tego nie robi”. Praktyki językowe i kulturowe młodych aktywistów języków mniejszościowych Europy, Toruń 2017; Języki i kultury mniejszościowe w Europie. Bretończycy, Łużycanie, Kaszubi, Warszawa 2011; Kachoubes de Poméranie, Crozon 2010).

PRACOWNICE NAUKOWE IS PAN Z WYKŁADAMI NA UCZELNIACH EUROPY W RAMACH PROGRAMU ERASMUS+

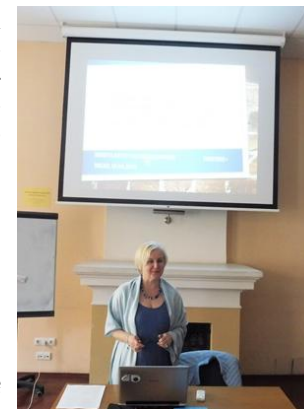
W bieżącym roku cztery pracownice naukowe IS PAN wzięły udział w wymianie kadry akademickiej między czterema uczelniami europejskimi w ramach programu Erasmus+. IS PAN aktywnie uczestniczy w programie od 2016 roku, rozwijając swoją ofertę i zwiększając widoczność prowadzonych badań przez ich popularyzację wśród studentów i kadry zagranicznych uniwersytetów. W bieżącym roku pracownice IS PAN prowadziły zajęcia na uczelniach w Niemczech, Chorwacji i na Litwie.

W dniach 15–19 kwietnia br. dr hab. Dorota K. Rembiszewska, prof. IS PAN, przebywała w Wilnie, gdzie w Centrum Polonistycznym Uniwersytetu Wileńskiego wygłosiła cztery wykłady, m.in. *Słowniki dialektalne z obszaru Polski północno-wschodniej na tle polskiej leksykografii gwarowej z początku XXI wieku* dla studentek I i II roku filologii polskiej. Podczas wykładu przedstawione zostały najnowsze osiągnięcia polskiej leksykografii gwarowej ze szczególnym uwzględnieniem obszaru pogranicza wschodniego, w tym właśnie polsko-litewskiego. Sluchaczki miały również okazję obejrzyć niskonakładowe słowniki regionalne pisane przez amatorów, będące podstawą materiałową do opracowywania profesjonalnych słowników. Wizyta w Wilnie była również dobrą okazją do wymiany doświadczeń z pracownikami Centrum Polonistycznego,

uzyskania informacji o prowadzonych tam badaniach, a jednocześnie przekazania nowości książkowych wydanych w IS PAN. Informację o wykładzie opublikowano także na stronie uczelni:

<http://www.flf.vu.lt/nauijenos/renginiai/2825-lenkijos-mokslu-akademijos-prof-d-k-rembiszewskos-paskaita>.

Dorota K. Rembiszewska w Wilnie. Fotografiię udostępniła D. K. Rembiszewska

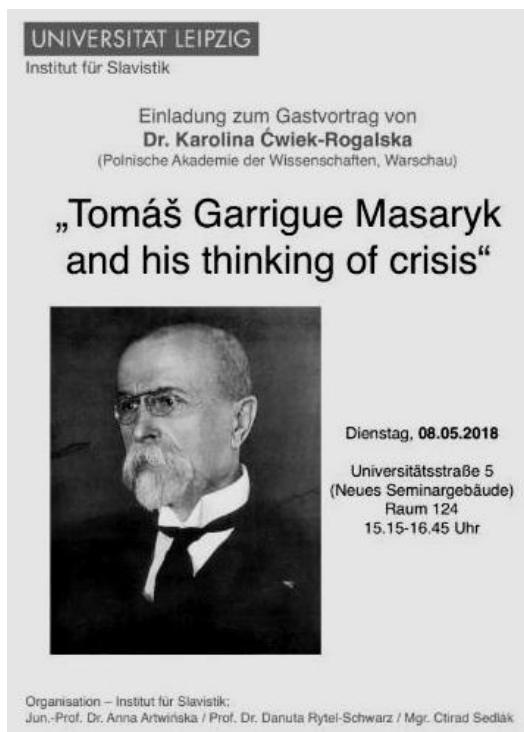

W dniach 16–20 kwietnia br. w ramach programu Erasmus+ miała wykłady w Instytucie Slawistyki Uniwersytetu w Ratyzbonie prof. dr hab. Anna Zielińska. W trakcie wykładu pt. *Zweisprachigkeit der Ukrainer und Lemken im Lebuser Land (Westpolen)* na zebraniu *Linguistisches Forum an der UR* omówiła rezultaty kontaktów językowych między językami ukraińskim, łemkowskim i polskim na podstawie badań terenowych przeprowadzonych w województwie lubuskim na zachodzie Polski. Badaczka przeprowadziła także zajęcia dla doktorantów i studentów ratyzbońskiej slawistyki, na których dyskutowano na temat polsko-niemieckich kontaktów językowych. W czasie zajęć studenci analizowali przykłady mowy osób bilingwalnych, ze szczególnym uwzględnieniem konstrukcji morfosyntaktycznych. Temat ten spotkał się z wielkim zainteresowaniem uczestników, wśród których znajdowała się spora grupa osób dwujęzycznych.

W dniach 6–11 maja br. prof. dr hab. Irena Sawicka przebywała na Uniwersytecie w Zagrzebiu. Wykłady wygłosiła w języku chorwackim. Część z nich odbywała się w Katedrze Fonetyki Wydziału Filozoficznego. Badaczka omawiała tam zagadnienia związane z fonetyką słowiańską i bałkańską na tle porównawczym. Prof. I. Sawicka prowadziła również zajęcia w Katedrze Slawistyki, podczas których studenci mieli możliwość zapoznania się ze zmianami fonetycznymi zachodzącymi w języku polskim. ➤

Z kolei w dniach 7–11 maja br., w Instytucie Slawistyki Uniwersytetu w Lipsku odbyły się zajęcia prowadzone przez dr Karolinę Ćwiek-Rogalską. Część z nich poświęcono antropologicznej analizie tekstu literackiego. Dr K. Ćwiek-Rogalska prowadziła je w języku czeskim dla studentów różnych lat tamtejszej bohemistyki, skupiając się na zagadnieniach dotyczących relacji czesko-niemieckich w twórczości Bohumila Hrabala. Dr K. Ćwiek-Rogalska wygłosiła również wykład w języku angielskim dotyczący pojęcia kryzysu w myśli Tomáša Garrigue’a Masaryka w trakcie zajęć poświęconych kwestiom nacjonalizmu i etniczności w Europie Środkowej.

(Oprac. Zespół Obsługi Badań Naukowych)

PAMIĘĆ RÓŻNORODNOŚCI.

IV. BUKOWIŃSKI FESTIWAL NAUKI

W dniach 21–23 czerwca 2018 roku w Jastrowiu odbyła się pierwsza część czwartej edycji Bukowińskiego Festiwalu Nauki. Pomysłodawczynią Festiwalu jest dr hab. Helena Krasowska, prof. IS PAN, kontynuująca zapoczątkowaną przez prof. Kazimierza Feleszkę tradycję badań spuścizny kulturowej Bukowiny. Organizowane od czterech lat przedsięwzięcie towarzyszy Międzynarodowemu Festiwalowi Folklorystycznemu „Bukowińskie Spotkania”, który w tym roku odbył się już po raz 29.

Celem Bukowińskiego Festiwalu Nauki jest popularyzacja wiedzy o Bukowinie – krainie geograficzno-historycznej leżącej na pograniczu ukraińsko-rumuńskim. Przez wiele lat na terenie tym osadzała się ludność zróżnicowana etnicznie. Oprócz mozaiki narodowościowej cechą charakterystyczną regionu jest także zróżnicowanie wyznaniowe, które nie pokrywa się w prosty sposób z podziałami etnicznymi, co czyni ten teren niezwykle interesującym. Po 1918 roku (szczególnie w czasie II wojny światowej i tuż po niej) z powodów politycznych oraz ekonomicznych na obszarze Bukowiny rozpoczęły się intensywne ruchy migracyjne: w kierunku Polski, Niemiec, Słowacji, Czech, Bośni, Rosji, ale również Brazylii, USA i Kanady. Emigranci zachowali jednak w swojej pamięci obraz Bukowiny jako tygla pokojowo koegzystujących przedstawicieli różnych narodowości i z wielką dbałością pielęgnują ten obraz do dzisiaj.

Bukowiński Festiwal Nauki wychodzi naprzeciw temu zjawisku, tworząc fizyczną oraz mentalną przestrzeń spotkania, i stanowiąc próbę ponownego „odegrania” roli etniczno-wyznaniowej mozaiki. Cel prymarny Festiwalu ma charakter naukowy i jest nim upowszechnienie wiedzy o Bukowinie jako regionie wielokulturowym oraz o innych regionach i środowiskach społecznych zróżnicowanych wewnętrznie. Cel sekundarny ma charakter społeczny – jest to oddolna integracja mieszkańców Europy Środkowej, promowanie postawy otwartości, dialogu i współpracy międzykulturowej, przełamywanie stereotypów i uprzedzeń wynikających z braku wiedzy. Te przyświecające organizatorom cele zostały zrealizowane również w tym roku. ►

Podczas pierwszego dnia Festiwalu słuchacze mieli okazję zapoznać się z dwiema prezentacjami. Pierwszą, zatytułowaną *Wielokulturowość w historii Jastrowia*, przygotował Piotr Kozłowski, drugą stanowił wykład *Lasy regionu pilskiego*, a przedstawił ją Krzysztof Dymek. Obydwie prezentacje nawiązujące do przestrzeni Jastrowia, w której po wojnie osiadło kilkanaście rodzin bukowińskich, odbyły się w plenerze.

Drugi dzień Festiwalu rozpoczął otwarciem plenerowej wystawy fotograficznej, której pomysłodawczynią była Natasza Karalasz. Zaprezentowano na niej archiwalne zdjęcia Czerniowiec – nie tylko architektury, ale również mieszkańców miasta – doskonale ilustrujące dziewiętnastowieczną ideę „bukowinizmu” rozumianą nie tylko jako przenikanie się różnych tradycji, lecz także jako uczestnictwo w kulturze sąsiada.

Otwarcie wystawy. Fot. G. Myślińska

W następnej kolejności dr Marichka Protsuk wygłosiła wykład o wzajemnym postrzeganiu się Ukraińców i Polaków, a teoretyk literatury, krytyk literacki i tłumacz Ołeksandr Bojczenko przedstawił sylwetkę ukraińskiego pisarza Wasyla Kożelanki. ➤

Helena Krasowska i Ołeksandr Bojczenko. Fot. G. Myślińska

Uczestnicy drugiego dnia Festiwalu. Fot. G. Myślińska

Najważniejszym punktem trzeciego, a zarazem ostatniego dnia tegorocznego Festiwalu była rozmowa przeprowadzona przez prof. Helenę Krasowską i prof. Krzysztofa Nowaka z Maksymilianem Juraszkiem, wieloletnim kierownikiem Zespołu Pieśni i Tańca Górali Czadeckich „Pojana”. Rozmówca – urodzony w 1933 roku we wsi Pojana Mikuli na Bukowinie rumuńskiej – opowiadał o swoich korzeniach i historii miejsca, z którego pochodzi. Jego przodkowie – górale czadeccy wywodzący się z terenów leżących dzisiaj na terenie Słowacji – na początku XIX wieku wywędrowali na Bukowinę. Na fali powojennych ruchów migracyjnych w 1946 roku Maksymilian Juraszek przyjechał wraz z rodziną do Dzierżoniowa, gdzie mieszka do dzisiaj.

Rozmowa z Maksymilianem Juraszkiem. Fot. G. Myślińska

W tym roku Bukowiński Festiwal Nauki odbędzie się jeszcze w dwóch miastach – w Lubaniu Śląskim (23–24 sierpnia) i Dzierżoniowie (25–26 sierpnia). Jak co roku przedsięwzięcie wspiera Fundacja Slawistyczna i Instytut Slawistyki Polskiej Akademii Nauk. Od początku za organizację Festiwalu odpowiedzialny jest zespół w składzie: dr hab. Helena Krasowska, prof. IS PAN, dr Magdalena Pokrzyńska, Robert Pokrzyński. W zeszłym roku dołączyła do niego również dr Ewa Wróblewska-Trochimiuk.

W ciągu czterech lat Bukowiński Festiwal Nauki stał się rozpoznawalną marką. Każdego roku w jego trzech edycjach bierze udział ponad tysiąc osób – Polaków, Ukraińców, Węgrów, Rumunów, Słowaków, Niemców i in. Z pewnością do popularności przedsięwzięcia przyczynia się fakt, że oprócz upowszechniania nauki działanie to ma na celu rozwój kompetencji międzykulturowych społeczeństwa: integrowanie różnych grup wyznaniowych i narodowościowych oraz budowanie dialogu, między nimi rozwijanie transnarodowych sieci współpracy (naukowców, aktywistów, animatorów kultury), a także tworzenie więzi międzygeneracyjnych. W czasach, kiedy doświadczenie pogranicza kulturowego staje się nieodłączną częścią naszej codzienności, a niewidzialne granice przebiegają nawet w umownym centrum – na warszawskim Nowym Świecie czy budapeszteńskim dworcu kolejowym – kompetencje takie okazują się nader ważne.

(Na podstawie tekstu E. Wróblewskiej-Trochimiuk)

PIERWSZE SPOTKANIE LABORATORIUM ŚRODKOWOEUROPEJSKIEGO PRZY IS PAN

Dnia 12 czerwca 2018 roku w pracowni IS PAN przy ul. Jaracza odbyło się spotkanie inaugurujące działalność Laboratorium Środkowoeuropejskiego przy IS PAN. Miało ono charakter otwartej dyskusji na temat: *Semiologia Jana Mukařovskiego a fenomenologiczny wymiar nowoczesności*. Rozmowę poprzedził wstęp mgr Anety Daszuty (IS PAN) oraz komentarz dr. Michała Rogalskiego (Akademia Teatralna im. A. Zelwerowicza w Warszawie).

Laboratorium Środkowoeuropejskie: Teksty, Ludzie, Idee to nowa przestrzeń wspólnych badań i dociekań, również eksperymentalnych (czy też laboratoryjnych), unikająca ogólnych ekspertyz i podsumowań, a zamiast tego otwarta na myślenie konkretne: o tekstach, ludziach i ideach. Badacze i badaczki spotykający się w Laboratorium przyjmują, że zakres interesujących ich zagadnień zawężyć będzie przekonanie lub przeczenie „środkowoeuropejskości”. Konstytuują ją nie ramy geograficzne czy historyczne, lecz przepływ inspiracji pomiędzy wymienionymi w nazwie Laboratorium ludźmi i ideami.

Laboratorium nie ukonstytuowało się przypadkiem. Jest dojrzałym stadium ewolucji wieloletniego seminarium naukowego prof. Joanny Goszczyńskiej, którego stały skład stanowiły dr Karolina Ćwiek- ➤

-Rogalska i Aneta Daszuta, choć było otwarte również dla nieregularnych uczestników. Pomimo niejednokrotnie rozbieżnych zainteresowań, a często również odmiennych stanowisk wobec proponowanych analiz lub metod, badaczki i badacze spotykający się na seminarium wspólnie poszukiwali optymalnych rozwiązań pojawiających się problemów, zarówno merytorycznych, jak i metodologicznych.

Okładka *Studiów semiotycznych*
J. Mukařovskiego w przekładzie A. Daszuty

Laboratorium, działając przy IS PAN, pragnie zachować swoje najcenniejsze dziedzictwo: badawczą odwagę i otwartość dyskusji. Chociaż skupiać się będzie przede wszystkim wokół problemów badawczych bohemistyki i słowacystyki, takie są bowiem specjalizacje badaczek-założycielek, pozostaje otwarte także dla slawistów pozostałych specjalności, polonistów, hungarystów, germanistów, filozofów, socjologów, kulturoznawców, historyków, a także wszystkich innych zainteresowanych obszarem tematycznym, o którym mowa. Kontakt: laboratorium.ispan@gmail.com.

(Oprac. A. Daszuta)

INNA RASA – GORSZA RASA? (ZEBRANIE NAUKOWE W POZNAŃSKIEJ SIEDZIBIE INSTYTUTU SLAWISTYKI POLSKIEJ AKADEMII NAUK)

Dnia 12 czerwca 2018 roku na zebraniu naukowym w poznańskiej siedzibie IS PAN dr hab. Katarzyna Wrzesińska, prof. IS PAN, wygłosiła referat *Inna rasa – gorsza rasa? Europocentryczny ogląd ludów dzikich w XIX-wiecznych relacjach polskich podróżników na temat Indian Ameryki Południowej*.

Celem wystąpienia było przedstawienie analizy polskich relacji podróżniczych do Ameryki Południowej – I. Domeyki, J. Siemiradzkiego, J. Sztolcmana, W. Klugera, Z. Morawskiego, K. Jelskiego, H. Zapałowicza – poprzez pryzmat pojęcia „rasa”. Umożliwiło to wykazanie, na ile dyskutowane w nauce podziały rasowe rzutowały na ogląd problematyki związanej z ludnością indiańską. Druga połowa XIX stulecia to ważny etap w rozwoju antropologii, dla której to nauki zróżnicowanie ludności świata dawało szerokie pole do analiz. Wielu badaczy przypisywało wyodrębnionym rasom, prócz określonych obszarów zasiedlenia i charakterystycznych cech dotyczących wyglądu, także dziedziczne właściwości psychiczne. Panujące standardy naukowe umożliwiały więc nie tylko podziały na rasy, ale również ich hierarchizację, która miała charakter wartościujący. Nie postrzegano tego rodzaju analiz za naganne.

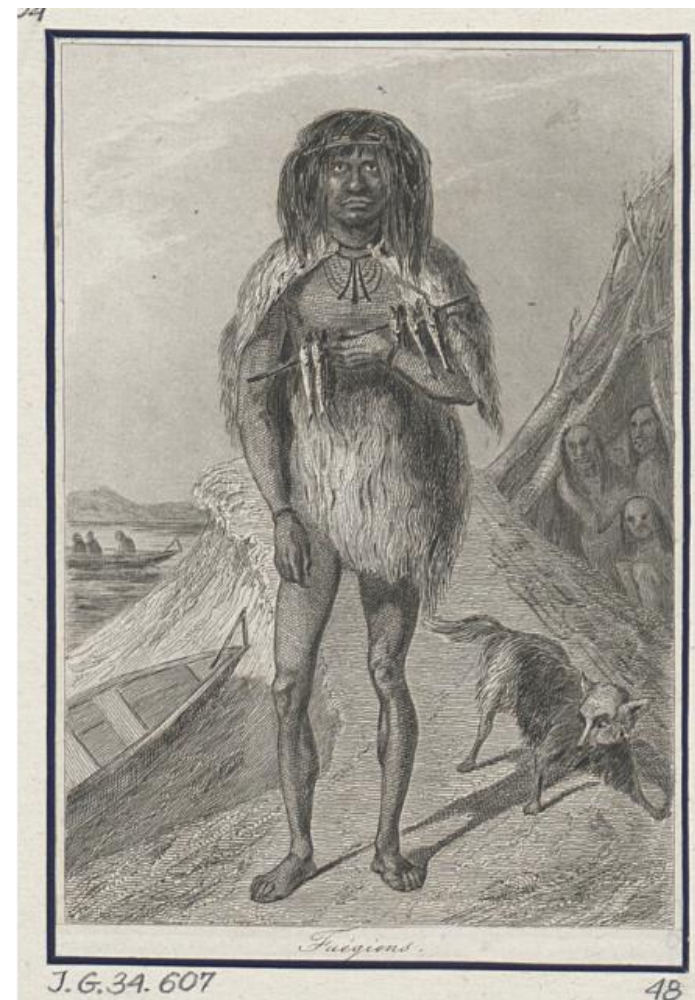
Obraz Indian zamieszkujących Amerykę Południową, odzwierciedlający się w piśmiennictwie polskim, nie był jednorodny. Przekazy kształtowały stereotyp Indian cywilizowanych, walczących o swoją niezależność, jak Inkowie. Jednocześnie funkcjonowało wyobrażenie Indian jako „dobrych dzikusów”. Byli to Guarani, którzy bez oporu poddawali się działalności kolonizatorów oraz misjonarzy. Istniał również stereotyp Indian jako rasy tępej, niezdolnej do wzniesienia się na wyższy stopień cywilizacji. Na tak charakteryzowanych, zaludniających Ziemię Ognistą, Indian patrzono z lekceważeniem i polityowaniem. Przekazy jednoznacznie negatywne dotyczyły mieszkańców wewnętrznych przestrzeni kontynentu amerykańskiego. Tych określano nie tylko jako ciemnych i zacofanych, ale także jako krwiożerczych, pozbawionych znamion człowieka cywilizowanego, dzikusów. ➤

Stopniowo wykształcił się też obraz ludności indiańskiej odzwierciedlający – już bez rozgraniczeń na poszczególne plemiona – poczucie wyższości człowieka białego wobec Indian. W pozytywne cechy charakteru wyposażano jedynie tych, którzy przyjęli chrześcijaństwo.

Należy zwrócić uwagę, że polscy podróżnicy używali terminu „rasa” nie tylko w znaczeniu, jakie nadawała mu ówczesna antropologia fizyczna. Stosowali go zamiennie jako synonim takich określeń, jak: naród, lud, plemię, pokolenie, szczep, bez konsekwencji i dbałości o precyzję. W piśmiennictwie polskim podchodzono bowiem do kategorii „rasa” dowolnie, stosując to określenie również jako potoczne, wskazujące na różnorodność ludzką, która wymagała jakiejś klasyfikacji. Wszystkie stosowane terminy w pierwszym rzędzie służyć miały podkreśleniu postrzeganej odrębności Indian, nie tylko fizycznej, lecz przede wszystkim kulturowej. Jeżeli ludność tę traktowano jako niższą czy gorszą, sygnalizowano takie konstatacje, niekoniecznie wpłatając do relacji pojęcie „rasa”. Częściej, określając Indian pejoratywnie, pisano o „barbarzyńcach”, „dzikich hordach” i „dzikich plemionach”, „zwierzętach drapieżnych”. Analiza opisów dotyczących Indian skłania do wniosku, że na ocenę Indian wpływ miał ogląd całokształtu obyczajowości, norm i wartości, porządku życia społecznego – a więc kulturowy obraz ludności indiańskiej. Im większe dostrzegano w nim podobieństwo do świata cywilizacji europejskiej, tym mniejszy stawał się dystans dzielący ludzi o różnych kolorach skóry. Dlatego też nie popełni się chyba błędu, stwierdzając, że to nie kultura stanowiła funkcję rasy, a odwrotnie – rasa stawała się wytworem kultury. Być może, jak napisał Claude Levi-Strauss, „to formy kulturowe przyjmowane przez ludzi oraz miniony i aktualny sposób życia w znacznej mierze determinują rytm oraz kierunek ich ewolucji biologicznej”. Wydaje się, że w myśli polskiej na temat rasy, w tym i relacjach podróżniczych dotyczących Indian, przeważało takie właśnie ujęcie problemu.

(Oprac. K. Wrzesińska)

Dr hab. Katarzyna Wrzesińska, prof. IS PAN, koncentruje obecnie swe zainteresowania badawcze wokół tematu *Kategoria „rasy” w myśli polskiej do 1918 roku. Źródła – wyobrażenia – konteksty*. Jest on finansowany z grantu NCN nr 2016/21/B/HS3/03696, którego jest kierownikiem. Prezentowany referat został wygłoszony podczas konferencji na Uniwersytecie Rzeszowskim i został opublikowany w tomie *Inny w podróży*, t. I: *Literackie świadectwa podróży na przestrzeni wieków*, pod red. O. Weretuk i M. Rabizob-Birek, Rzeszów 2017, s. 233–244.

Indianin z Ziemi Ognistej, rycina ze zbiorów Biblioteki Narodowej (źródło: Cyfrowa Biblioteka Narodowa Polona)

BIOGRAFIE JĘZYKOWE PRZESIEDLEŃCÓW (ZEBRANIE NAUKOWE ZAKŁADU JĘZYKOZNAWSTWA)

W dniu 5 czerwca 2018 roku podczas językoznawczego seminarium naukowego Zakładu Językoznawstwa IS PAN w Warszawie mgr Gabriela Augustyniak-Żmuda wygłosiła referat pt. *Biografie językowe przesiedleńców z dawnych wschodnich województw II Rzeczypospolitej zamieszkających na terenie regionu lubuskiego*.

Gabriela Augustyniak-Żmuda od 2009 roku prowadzi socjolingwistyczne badania terenowe w regionie lubuskim. Informatorami są osoby należące do najstarszej generacji. Na cały materiał zebrany w celu badań nad biografiami językowymi składa się 46 pogłębionych wywiadów o łącznej długości około 4800 minut. Badania terenowe prowadzone były w 23 miejscowościach północnej części województwa lubuskiego.

W literaturze naukowej przesiedleńcy z dawnych wschodnich województw II Rzeczypospolitej mieszkający na zachodzie Polski przedstawiani są jako jednolita grupa, posługująca się polszczyzną kresową północną lub południową. Na podstawie badań terenowych referentka ustaliła, że jest to obraz uproszczony. Przesiedleńcy nie stanowią obecnie grupy w sensie socjologicznym i są zróżnicowani pod względem: 1. języka prymarnego (odmian języka polskiego, ukraińskiego i białoruskiego); 2. miejsca pochodzenia (tzn. miejsca, w którym się urodzili); 3. miejsca, z którego przybyli do regionu lubuskiego (przymusowi robotnicy w Niemczech, Sybiracy i bezpośredni przesiedleńcy z województw przyłączonych po 1945 roku do Związku Radzieckiego).

Podczas referatu prelegentka przedstawiła również metodologię oraz podstawy teoretyczne badań nad biografiami językowymi. Przy tworzeniu biografii językowych rozmówców referentka korzystała z pracy Katheriny Meng. Materiałem przedstawionym podczas seminarium były dwie biografie językowe informaterek deklarujących mówienie „po chachłacku”.

(Na podstawie tekstu G. Augustyniak-Żmudy)

Mgr Gabriela Augustyniak-Żmuda – absolwentka filologii polskiej Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Gorzowie Wielkopolskim, starszy wykładowca języka polskiego w Przykarpacim Uniwersytecie Narodowym im. Wasyla Stefanyka w Iwano-Frankiwsku (Ukraina). Tematem jej rozprawy doktorskiej pisanej pod kierunkiem prof. dr hab. A. Zielińskiej są *Biografie językowe przesiedleńców ze wschodnich województw II Rzeczypospolitej zamieszkujących w regionie lubuskim*.

NOWA SERIA WYDAWNICZA W INSTYTUCIE SLAWISTYKI POLSKIEJ AKADEMII NAUK

W czerwcu 2018 roku Rada Naukowa IS PAN zatwierdziła utworzenie nowej serii wydawniczej „Idee Wędrowne na Słowiańskich Bałkanach” (ISSN 2545-1774) w IS PAN i powołała dr hab. Grażynę Szwat-Gylibową, prof. IS PAN, na Redaktor Naczelną. W skład Rady Naukowej serii weszli uczeni z różnych ośrodków naukowych: prof. Nikolaj Aretov z Instytutu Literatury Bułgarskiej Akademii Nauk (Институт за литература, Българска академия на науките), prof. Natka Badurina z Uniwersytetu w Udine (Università degli Studi di Udine), dr sc. Renata Jambrešić Kirin z Instytutu Etnologii i Badań nad Folklorem w Zagrzebiu (Institut za etnologiju i folkloristiku) i dr hab. Magdalena Koch, prof. UAM, z Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.

**IDEE WĘDROWNE
NA SŁOWIAŃSKICH BAŁKANACH**

Logotyp nowej serii wydawniczej

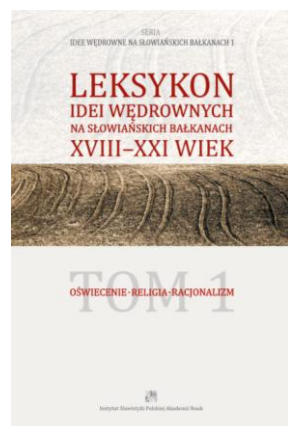
Seria „Idee Wędrowne na Słowiańskich Bałkanach” poświęcona jest historii intelektualnej regionu, stanowiąc nowatorski projekt wydawniczy. Znajdą w niej miejsce prace prezentujące region nie tylko i nie tyle przez najczęściej wykorzystywane w jego opisie kategorie geopolityczne, lecz przede wszystkim z perspektywy kształtowania się lokalnych nowoczesnych imaginariów społecznych. Pomysł nowej serii zrodził się pod wpływem badań prowadzonych w ramach grantu Narodowego Centrum Nauki *Idee wędrowne na słowiańskich Bałkanach XVIII–XX wieku* (OPUS 2014/13/B/HS2/01057), realizowanego w Instytucie Sławistyki Polskiej Akademii Nauk w latach 2015–2018. ►

Pierwszym tomem serii jest jednocześnie pierwszy tom *Leksykonu idei wędrownych na słowiańskich Bałkanach, XVIII–XXI wiek*, zatytułowany *Oświecenie, religia, racjonalizm*, pod redakcją Grażyny Szwat-Gyłybowej, we współpracy z Dorotą Gil i Lechem Miodyńskim. Tom jest dostępny w repozytorium iReteslaw:

<http://www.ireteslaw.ispan.waw.pl/handle/123456789/588>.

(Oprac. D. Leśniewska)

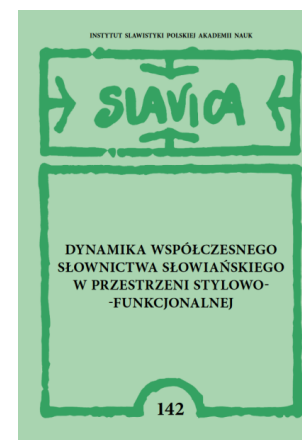
NOWOŚCI WYDAWNICZE

W zbiorze Wydawnictwa Instytutu Slawistyki Polskiej Akademii Nauk repozytorium iReteslaw jest dostępny pierwszy tom *Leksykonu idei wędrownych na słowiańskich Bałkanach, XVIII–XXI wiek*, zatytułowany *Oświecenie, religia, racjonalizm*, pod redakcją Grażyny Szwat-Gyłybowej, we współpracy z Dorotą Gil i Lechem Miodyńskim: <http://www.ireteslaw.ispan.waw.pl/handle/123456789/588>.

Książka inauguruje nową serię wydawniczą „Idee Wędrowne na Słowiańskich Bałkanach”. Tom 1 *Leksykonu*, poświęcony oświeceniu, religii i racjonalizmowi, rozpoczyna cykl dziesięciotomowej monografii, opracowanej przez slawistów polskich (przy współpracy uczonych z kilku ośrodków zagranicznych) w ramach grantu NCN (OPUS 2014/13/B/HS2/01057).

Główny korpus składa się z haseł-artykułów na temat historii 27 wybranych idei najpierw antycypujących, a następnie modelujących procesy modernizacyjne w regionie. Ich zmieniająca się pod wpływem lokalnych warunków semantyka została przebadana odrębnie dla każdego z siedmiu współczesnych krajów południowej Słowiańszczyzny: Bośni i Hercegowiny, Bułgarii, Chorwacji, Czarnogóry, Macedonii, Serbii i Słowenii.

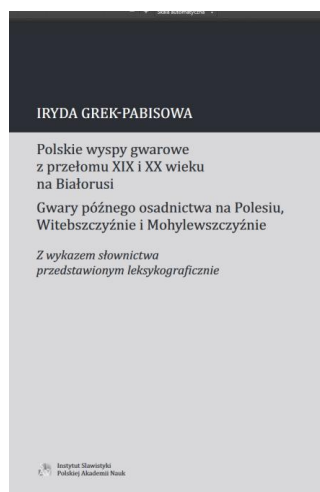

W ubiegłym półroczu ukazał się tom studiów zatytułowany *Dynamika współczesnego słownictwa słowiańskiego w przestrzeni stylowo-funkcjonalnej* pod redakcją Zofii Rudnik-Karwatowej:

<http://www.ireteslaw.ispan.waw.pl/handle/123456789/585>.

Jest poświęcony zmianom we współczesnych językach słowiańskich, szczególnie widocznym w słownictwie i słowotwórstwie. Autorzy uwzględnili aspekt stylowo-funkcjonalny w rozwoju leksyki, aby lepiej zrozumieć dynamikę zmian językowych i skuteczność działań komunikacyjnych, których charakter ujawnia się szeroko w kontekstach społecznych, politycznych i kulturowych. ➤

Prace pogrupowano w trzy działy tematyczne: 1. Zjawiska, procesy i tendencje rozwojowe w słownictwie specjalistycznym (terminologii); 2. Dynamika mechanizmów słowotwórczych i leksykalnych; 3. Zmiany leksykalne we współczesnej komunikacji językowej i dyskursie. Autorzy wykorzystali do badań bogaty materiał języków słowiańskich: polskiego, czeskiego, słowackiego, białoruskiego, rosyjskiego, ukraińskiego, bułgarskiego, słoweńskiego, a także innych języków, jak np. nowogreckiego.

Trzecią nowość stanowi monografia Irydy Grek-Pabisowej pt. *Polskie wyspy gwarowe z przełomu XIX i XX wieku na Białorusi. Gwary późnego osadnictwa na Polesiu, Witebszczyźnie i Mohylewsczyźnie. Z wykazem słownictwa przedstawionym leksykograficznie*, której przedmiotem jest charakterystyka systemu fonetycznego, gramatycznego i słownictwa gwar polskich osiedleńców z przełomu XIX i XX w. na terenach współczesnej Białorusi:

<http://ireteslaw.ispan.waw.pl/handle/123456789/587>.

Praca składa się z trzech części. Pierwsza z nich zawiera opis kolejnych fal polskiego osadnictwa na Polesiu, Witebszczyźnie i Mohylewsczyźnie, zmiany sytuacji socjolingwistycznej miejscowości zamieszkałych przez Polaków oraz cechy charakterystyczne polszczyzny przez nich używanej. Drugą część stanowi wykaz słownictwa używanego na Polesiu i na Białorusi Wschodniej, ze szczególnym uwzględnieniem leksyki śląskiej przeniesionej przez określone grupy osadników z ich rodzinnych stron. Ostatnia część to podsumowanie poszczególnych podregionów i przypisanych do nich słowników.

(Oprac. D. Leśniewska)

ZAPROSZENIE

Jak co roku pracownicy naukowcy IS PAN biorą udział w Festiwalu Nauki, który już tradycyjnie odbywa się w ostatnim tygodniu września. Poniżej podajemy program wykładów, na które już w tej chwili serdecznie zapraszamy!

26 września 2018

mgr Pavlo Levchuk, *Niepodległość Ukrainy a język ukraiński*

Współczesne państwo ukraińskie zaczyna dbać o język państwowy. Czy działo się tak zawsze? Dlaczego mówienie w języku ukraińskim na Ukrainie staje się modnym dopiero w XXI wieku?

27 września 2018

dr Agnieszka Aysen Kaim, *Polak potrafi, czyli polski wkład w transformację Imperium Osmańskiego w nowoczesną Republikę Turcji*

Rozsiani po świecie polscy emigranci XIX wieku, romantycy porwani wolnościowymi ideami, których nie mogli realizować w ojczyźnie, zasilali reformatorskie ruchy modernizacyjne i współtworzyli koncepcje, dzięki którym z Imperium Osmańskiego wykuła się Republika Turcji. Wykład o tym, czy rzeczywiście polscy oficerowie stanowili przednią straż osmańskiej modernizacji i nowoczesnej Republiki Turcji.

28 września 2018

dr Karolina Ćwiek-Rogalska, *Dlaczego Pan Bóg bardziej kocha Czechów? Sto lat temu i dzisiaj*

Wykład o tym, jaki wpływ na czeską historię ostatnich wieków miał Pan Bóg i dlaczego maczał w tym wszystkim palce również pewien uparty profesor filozofii.

Wszystkie trzy wykłady odbędą się w Pałacu Staszica o godz. 18.30.